

Andrzej S. Dyszak
(BYDGOSZCZ)

Gwara miejska wśród odmian języka polskiego

Halina Kurkowska w artykule *Próba charakterystyki socjolingwistycznej współczesnego języka polskiego* napisała:

„Mimo wielu dyskusji nad zawartością terminu *gwara miejska* nie został on dotychczas jasno zdefiniowany” (Kurkowska 1981, s. 27).

Po dwudziestu pięciu latach stwierdzenie to wydaje się być nadal aktualne, a w sytuacji niesłabnącego zainteresowania językoznawców badaniami polszczyzny mieszkańców wielkich miast warto – moim zdaniem – prześledzić raz jeszcze dotychczasowe rozważania nad pojęciem przywołanego terminu¹, by spróbować określić cechy gwary miejskiej jako odmiany współczesnego języka polskiego.

Autorzy powstałych dotychczas typologii odmian polskiego języka narodowego nie zawsze wyróżniają gwarę miejską, różnie ją nazywają (co jest oczywiście kwestią drugorzędną) oraz różnie widzą jej miejsce w proponowanych klasyfikacjach i różnie wyprowadzają gwarę miejską z innych odmian polszczyzny (co z kolei wydaje się być kwestią zasadniczą dla jej scharakteryzowania).

Termin *gwara miejska* stosują: Zenon Klemensiewicz (1961), Stanisław Urbańczyk (1979), Teresa Skubalanka (1976), która nazywa ją także inaczej *regionalnym językiem potocznym*, Halina Kurkowska (1981, zob. też Kurkowska, Skorupka 2001), Walery Pisarek (1994). Pierwszy z wymienionych autorów wyodrębnił gwarę miejską jako trzecią odmianę języka narodowego obok języka ogólnego i języka regionalnego, traktując ją jako odmianę „pośrednią, mieszaną i przejściową, która powstaje na podłożu społecznego, gospodarczego i kulturalnego obco-

---

¹ Przegląd sposobów rozumienia interesującego mnie pojęcia przedstawia też w swoim artykule Bogusław Nowowiejski (2004). Jednakże głównym przedmiotem jego zainteresowania jest pojęcie języka miasta, do którego też nawiązę w dalszej części niniejszego tekstu.

wania użytkowników języka ogólnego i użytkowników języka regionalnego” (Klensiewicz 1961, s. 114). Także H. Kurkowska i S. Skorupka (2001, s. 99) oraz W. Pisarek (1994, s. 409) genezę gwar miejskich upatrują w zetknięciu się dialektów ludowych (Kurkowska, Skorupka) lub języka regionalnego (Pisarek) z językiem ogólnym. Natomiast według S. Urbańczyka w kształtowaniu się gwar miejskich, powstających na styku języka ogólnego i gwar (wiejskich), udział biorą także żargony (1979, s. 23). Teresa Skubalanka z kolei traktuje gwary miejskie jako funkcjonalną odmianę nieogólnopolskiego stylu mówionego we współczesnym polskim języku narodowym (1976, s. 261).

Antoni Furdal mówi nie o *gwarze*, ale o *dialektach miejskich*, sytuując je między dialektem kulturalnym a gwarami ludowymi (1966, s. 155). Również Stanisław Gajda nie stosuje terminu *gwara miejska*, wprowadzając w swojej klasyfikacji dwa terminy: *supragwary* i *supradialekty miejskie*, które wyróżnia w ramach języka mówionego jako wynik interferencji gwar, intergwar i interdialektów z językiem literackim (1982, s. 53). Aleksander Wilkoń stosuje termin *języki miejskie* (obok terminu *języki wiejskie*) na oznaczenie języków mieszanych, powstałych z języka ogólnego i gwar ludowych (2000, s. 26). Gwary miejskiej – jako odmiany współczesnej polszczyzny – nie wyróżnia Danuta Buttler (zob. proponowany przez tę autorkę schemat wariantów polszczyzny ogólnej, 1982, s. 27).

Z tego pobieżnego tylko oglądu klasyfikacji odmian języka polskiego rysują się wyraźnie dwa przeciwstawne stanowiska, bowiem z jednej strony widzi się gwarę miejską jako odmianę języka ogólnego i regionalnego jednocześnie (Klensiewicz, Pisarek), a z drugiej strony – jako odmianę nieogólnopolskiego stylu/języka mówionego (Skubalanka, Gajda)².

O **polshczyźnie regionalnej** mówi się w odniesieniu do różnic występujących w polshczyźnie ogólnej, a zależnych od regionu Polski. Różnice te (najczęściej leksykalne) nazywa się *regionalizmami* (także *provincializmami*, zob. Kurkowska, Skorupka 2001, s. 97). Kwiryna Handke za regionalizmy uznaje właściwości wymowy, rzadziej gramatyki, a przede wszystkim wyrazy, wyrażenia i zwroty, które można objąć terminem *regionalizmy leksykalne*. Należą do nich: elementy gwarowe z danego obszaru, neologizmy, elementy obcojęzyczne i kolo-kwializmy (zob. Handke 1993, s. 203). Autorka ta włącza w zakres pojęcia „regionalne odmiany polshczyzny ogólnej” pojęcie gwary miejskiej (zob. Handke 1993, s. 204). Natomiast odróżniają polshczyznę regionalną od gwary miejskiej Antoni Furdal (1977) i Marian Kucała (1994b). A. Furdal dostrzega wszakże podobień-

² Przy tej okazji ujawnia się również problem mieszania/zastępowania pojęć odmian języka i stylów językowych (język ogólny, język regionalny, ale język mówiony czy styl mówiony?), któremu również warto by przy innej okazji poświęcić uwagę.

stwo między zróżnicowaniem regionalnym języka literackiego a zróżnicowaniem regionalnym dialektów miejskich³, upatrując różnice między tymi ostatnimi głównie w warstwie fonetycznej (por. Furdal 1977, s. 157). Marian Kucała z kolei rozważa stosunek obu rozpatrywanych odmian do języka ogólnego, uznając regionalizmy za akceptowalne w języku ogólnym, natomiast dialektyzmy gwary miejskiej (jak je nazywa) – podobnie jak dialektyzmy gwar wiejskich – za niepoprawne w języku ogólnym, i stwierdza:

„Regionalizmy językowe to cechy występujące w części terytorium Polski w języku ogólnym. Dialektyzmy to cechy gwar wiejskich, częściowo i miejskich, w języku ogólnym, literackim nieakceptowalne.” (Kucała 1994b, s. 4).

Mamy zatem w ujęciu Kucały bardzo wyraźne przeciwstawienie polszczyzny regionalnej i gwary miejskiej.⁴

K. Handke zwraca też uwagę na zjawisko zastępowania terminu *gwara miejska* takimi terminami, jak *polshczyzna mówiona miast* i *polshczyzna miejska*, sama postulując stosowanie określenia „odmiana potoczna kolokwialna języka mieszkańców miast” (zob. Handke 1993, s. 204). W tym miejscu warto zacytować następujące stwierdzenie Władysława Lubasia:

„W klasyfikacyjnych propozycjach odmian językowych używano różnych terminów na to (= przedmiot), czym mówią zróżnicowani społecznie i zawodowo mieszkańcy miast: język miejski, mowa miejska, dialekt lub gwara socjalna, gwara środowiskowa” (1983, s. 272).

Sądzę, że **polshczyzny miejskiej**, nazywanej też – poza określeniami przywołanymi przez K. Handke i W. Lubasia – *językiem miasta* czy *miejskim inwariantem polshczyzny*, także nie należy utożsamiać z gwarą miejską.⁵ Bogusław Nowowiejski podkreślając brak pełnej identyfikacji terminu *język miasta* (zob. Nowowiejski 2004, s. 19), stwierdza, że odsyła on do ogólnego obrazu językowej sytuacji miasta (zob. Nowowiejski 2004, ss. 19, 22), „obejmuje całą językową różnorodność” (Nowowiejski 2004, s. 24), a więc jawi się jako pojęcie szersze niż gwara miejska, która tę różnorodność tylko współtworzy z gwarami zawodowymi, środowiskowymi, toponimią miejską i innymi zjawiskami w językowej przestrzeni miasta. W. Lubaś język miejski charakteryzuje jako „mówioną odmianę języka

³ Wcześniej już Z. Klemensiewicz opisując rysunki obrazujące różnicowanie się języka (narodowego), używa określenia „gwara miejska w regionalnych odmianach” (Klemensiewicz 1961, s. 115).

⁴ Na marginesie powyższych rozważań nie można pominąć istotnej uwagi W. Pisarka: „Współcześnie zróżnicowanie terytorialne języka raczej się cofa” (Pisarek 1994, s. 409).

⁵ Takie stanowisko wyraził W. Lubaś, pisząc wprost: „«Dialekty» i «gwary» miejskie nie są równoznaczne z terminem «język miejski»” (Lubaś 1983, s. 273).

narodowego: ogólną, potoczną, gwarową, żargonową we wzajemnych relacjach, używaną przez mieszkańców miasta, na całym jego obszarze, we wszystkich przejawach życia społecznego” (Lubaś 1983, s. 272). Zdaniem tego autora.

„Język miejski znaczy więc tyle, co pewien zespół elementów systemu językowego użyty (używany) w mowie mieszkańców miast w odmianie ustnej, zaś mowa miejska to zespół elementów mowy, w którym obligatoryjnie występują elementy systemu językowego pojawiające się w ustnym używaniu języka narodowego przez mieszkańców danego miasta” (Lubaś 1983, s. 273).

Nie traktowałbym jednak języka miejskiego jako systemowej odmiany polszczyzny, ale jako zbiór różnych jej odmian, wśród których jedną stanowi gwara miejska.

W definicjach gwary miejskiej przypisuje się ją przede wszystkim tzw. niewykształconej warstwie ludności miejskiej//niewykształconym mieszkańcom miasta (por. np.: Kucała 1994a; Furdal 1966, s. 155, 1977, s. 156)⁶, a szczegółowiej rzecz ujmując – robotnikom//pracownikom fizycznym, rzemieślnikom (zob. Klemensiewicz 1961, s. 114; Furdal 1977, s. 156), drobnym kupcom i przekupniom, pomocnikom domowym (por. Klemensiewicz 1961, s. 114), a także chłopom przybyłym do miasta i wyzbywającym się gwary (zob. Kurkowska, Skorupka 1966, s. 99; Furdal 1977, s. 156; Buttler, Kurkowska, Satkiewicz 1986, s. 49), którzy „nie zdołali jeszcze w pełni opanować języka literackiego” (Furdal 1977, s. 156), co może mieć wpływ na widzenie gwary miejskiej jako odmiany środowiskowej⁷. Jednakże gwara miejską trzeba chyba – zgodnie z ujęciem Z. Klemensiewicza (zob. 1961, s. 114) – sytuować wśród odmian polszczyzny uwarunkowanych terytorialnie i traktować jako lokalną odmianę języka (albo po prostu język lokalny) obok dialektów i gwar ludowych oraz regionalnych odmian polszczyzny, choć bezsprzecznie dialektyzmy i regionalizmy stanowią istotne elementy gwary miejskiej.

Proponuję taki graficzny obraz odmian polszczyzny zależnych od obu wymienionych wyżej kryteriów:

⁶ H. Kurkowska mówi o ludności **dużych miast**, dodając do użytego określenia *niewykształcona* określenie „zasiedziała” (1981, s. 26). Co do **małych miast** wyraża wątpliwość: „Niełatwo się zdecydować, czy ich mieszkańcy posługują się gwarą miejską, czy też potoczną polszczyzną ogólną” (1981, s. 27).

⁷ O nieutożsamianiu gwary miejskiej z gwarą środowiskową piszą Kurkowska i Skorupka (2001, s. 99-100).

		kryterium terytorialne		kryterium środowiskowe	
		↙	↘	↙	↘
		języki lokalne		język ogólny	języki środowiskowe
		↙	↓	↘	↙
		styl potoczny			
dialekty ludowe ↙↘↘		odmiany regionalne	gwary miejskie	gwary środowiskowe	gwary zawodowe
gwary wiejskie					

Gwara miejska stanowi wyróżnik wielkich miast na mapie terytorialnego zróżnicowania polszczyzny. Nie można wszakże sądzić, że istnieje jedna gwara miejska jako system językowy. W tym kontekście wart przytoczenia jest jeszcze jeden fragment cytowanego już artykułu W. Lubasia, kiedy o gwarze miejskiej pisze on tak:

„powstaje w każdym mieście określony typ języka przeciwstawiający się innym ośrodkom miejskim położonym na innym terenie i charakteryzującym się innym składem socjalnym mieszkańców oraz posiadającym odmienne tradycje kulturalno-polityczne” (1983, s. 269).

Z. Klemensiewicz mówił np. o odmiankach gwary miejskiej (zob. 1961, s. 114), a A. Furdal o zróżnicowaniu regionalnym dialektów miejskich (zob. wyżej), wyróżniając ich siedem: warszawski, krakowski, północnomalopolski, śląski, poznański, pomorski i północnomazowiecki (por. Furdal 1977, s. 157). Nie znaczy to z kolei, że użytkownicy języka polskiego w każdym z wielkich miast mają własne, niespotykane gdzie indziej wyrazy czy zwroty i wyrażenia. Tego typu sytuacje są rzadkie. Na przykład gwara bydgoska, będąca przedmiotem moich bliższych badań (zob. Dyszak 2001, 2002a, 2002b, 2003), wykazuje wspólnotę cech z gwarą miejską Poznania, co wynika z faktu, że oba miasta leżą na terenie szeroko rozumianej Wielkopolski i w obu gwarach zauważa się wyraźnie wpływy dialektu wielkopolskiego. Obok wspólnych dialektyzmów słownictwo gwar miejskich Bydgoszczy i Poznania obejmuje liczne (także wspólne) germanizmy, co z kolei wynika z tych samych warunków historycznych, które ukształtowały mowę mieszkańców obu miast. Mimo tej wspólnoty należy mówić o dwóch różnych gwarach miejskich jako charakterystycznych dla każdego z miast odmian(k)ach polszczyzny. Najwięcej między nimi jest różnic fonetycznych, co potwierdza

przedstawione już wcześniej postrzeżenie A. Furdala⁸. Przykłady tego typu różnic można podzielić na trzy grupy: 1) forma bydgoska – forma poznańska (por.: *kerzki* – *kierzki*; *śrubsztok* – *śrubsztak*, *tutka* – *tytka*), 2) dwie formy bydgoskie – jedna forma poznańska zbieżna z jedną z form bydgoskich (por.: *kuńda*//*kunda* – *kunda*; *skrzeczki*//*skrzyczki* – *skrzyczki*), 3) jedna forma bydgoska – dwie (i więcej = 3, 4) formy poznańskie, wśród których najczęściej jedna forma jest zbieżna z formą bydgoską (por.: *blirwa* – *blerwa*//*blyrwa*, *dyngsy* – *dynksy*//*dyngsy*, *luntrus* – *luńtrus*//*luntrus*, *posowa* – *posoba*//*posowa*, *szlajfka* – *szla(ø)fk*//*szlajfka*, *szpilorek* – *špilorek*//*szpilorek*, *sztrumel* – *szt(ø)umel*//*sztrumel*, *sztrykować* – *štrykować*//*sztrykować*, *zalzajer* – *zajzajer*//*zalzajer*, *brawędzić* – *brawyndzić*//*brawędzić*, *cwyterek* – *cweterek*//*cwyterek*, *mączka* – *mónczka*//*mączka*, *sztyfle* – *sztyfle*//*sztyfle*, *węborek* – *wymborek*//*węborek*, *wyc* – *wic*//*wyc*, *szypa* – *sipa*//*szypa*; *paterak* – *patyrok*//*paterok*//*paterak*, *szkita* – *szkiet*//*szkiyt*//*szkita*, *plindze* – *plendzel*//*plyndzel*//*plindze*; *cweter* – *cwy(ø)rl*//*cwet(ø)rl*//*cwyter*//*cweter*, *rychtyg* – *richtig*//*rychtyk*//*rychtyś*//*rychtyg*, *szruber* – *šruber*//*szrober*//*szruper*//*szruber*)⁹.

W wypadku jednego tylko wyrażenia można mówić o różnicach natury morfologicznej, por. bydgoską formę rodzaju żeńskiego *knobloszka* i poznańskie alternatywne formy rodzaju żeńskiego i męskiego: *knobloszka*//*knobloszek(ø)*.

Dla wskazania charakterystycznych cech gwary miejskiej jako odmiany polskiego języka narodowego istotne jest następujące stwierdzenie S. Gajdy i wynikający z niego postulat metodologiczny:

„We współczesnej polskiej – w zasadzie jednojęzycznej – sytuacji językowej na czoło wysuwa się stosunek język literacki – gwary oraz zagadnienie ich interferencji (...) Dyferencjację języka literackiego podobnie i gwar należy rozpatrywać w planie wewnętrznym oraz w planie jego stosunku do innych odmian.” (Gajda 1982, s. 50).

Z. Klemensiewicz i S. Urbańczyk dostrzegali w gwarze miejskiej liczne właściwości języka ogólnego. Klemensiewicz pisał o ścieraniu się tendencji języka ogólnego i języka regionu, na którym dana gwara występuje, ale z wyraźnym górowaniem polszczyzny ogólnej (por. Klemensiewicz 1961, s. 114). S. Urbańczyk za najbliższe gwarze wiejskiej uznał cechy fonetyczne, fleksyjne i leksykalne gwar miejskich, dostrzegając także wpływ żargonów na leksykę (zob. Urbańczyk 1979,

⁸ Można je uzupełnić uwagą H. Kurkowskiej, iż w gwarze miejskiej utrzymuje się zasadniczo gwarowa postawa artykulacyjna (por. Kurkowska 1981, s. 27).

⁹ Wewnętrzny podział każdej z nich – zasygnalizowany tu tylko kolejnością wymienianych gwaryzmów – wynika z obserwowalnych różnic: jakościowych, w tym: spółgłoskowych (jak np. w parze *kerzki* – *kierzki*), samogłoskowych (jak np. w parze *tutka* – *tytka*), samogłosowo-spółgłoskowych (jak np. w parze *szypa* – *sipa*), i ilościowych (por. np. parę *szlajfka* – *szla(ø)fka*).

s. 24), Z. Klemensiewicz widział też bliskość składni gwary miejskiej z regionalnym dialektem (zob. Klemensiewicz 1961, s. 114), ale wydaje się, że obecnie składnia i fleksja gwar miejskich nie różnią się od składni i fleksji języka ogólnego (różnice fleksyjne są rzadkie i raczej pochodne względem zjawisk leksykalnych, por. formę *wuja* w gwarze bydgoskiej). Istotą gwary miejskiej zdają się być przede wszystkim zjawiska leksykalne, które stanowią o dyferencyjności tej odmiany polszczyzny wobec języka ogólnego i podstawowy jej składnik (można się chyba nawet pokusić o stwierdzenie, że gwara miejska to charakterystyczne słownictwo miejskie). **Dyferencyjność**, rozumianą jako cechy właściwe tylko danej odmianie języka, za cechę wyróżniającą gwarę miejską (dialekt miejski) uznaje A. Furdal (zob. 1977, s. 156). Zdaniem Bogdana Walczaka do wyróżników dyferencyjności gwary miejskiej należą (oprócz wspomnianych już wyżej regionalizmów i dialektyzmów):

- 1) wyrazy w ogóle nieznane w języku ogólnym (mogą to być np. zapożyczenia, jak germanizmy w gwarze bydgoskiej),
- 2) wyrazy znane w języku ogólnym w innym znaczeniu niż w gwarze,
- 3) wyrazy przestarzałe lub wychodzące z użycia w języku ogólnym¹⁰,
- 4) wyrazy znane w języku ogólnym i nacechowane tam stylistycznie, a w gwarze neutralne.

(por. Walczak 2004, s. 27-29).

Będą to wyrazy „nieznane współczesnemu językowi literackiemu” (Walczak 2004, s. 30), ale mogą „być znane i używane” w innych odmianach języka (por. tamże).

W gwarze bydgoskiej mamy przykłady większości z wymienionych przez B. Walczaka typów gwaryzmów leksykalnych, por.: regionalizmy, np.: *macoszka*, *świętojanka*, dialektyzmy, np.: *giskanka*, *glajda*, *laba*, *miech*, germanizmy, np.: *ancug*, *einfach*, *sznelcug*, *taska*, neosemantyzmy, np.: *bambetle*, *sklep*, wyrazy przestarzałe (dawne), np.: *bormaszyna*, *kopersztych*, profesjonalizmy, np.: *kopulah*.

Poza dyferencyjnością wobec języka ogólnego wskazywane przez językoznawców cechy gwary miejskiej to **potoczność** (np. A. Furdal pisze, iż dialekt miejski jest swobodnym, niekontrolowanym językiem potocznym, por. 1977, s. 156) i **mówioność** (na tę cechę zwracają uwagę np. T. Skubalanka, zob. 1976,

¹⁰ Gwara miejska, podobnie jak gwara wiejska, jest swoistego rodzaju skansenem językowym, przechowuje wyrażenia dawne.

s. 26, czy S. Gajda, zob. 1982, s. 54)¹¹. Obie te cechy, zdaniem A. Wilkonia, są charakterystyczne dla wszelkich języków mieszanych („języki mieszane są mówione i potoczne”, Wilkoń 2000, s. 48), a za takie właśnie gwary miejskie należy uznać ze względu na ich genezę.

Bibliografia

- Buttler D., 1982: *Miejsce języka potocznego wśród odmian współczesnej polszczyzny*, [w:] *Język literacki i jego warianty*, red. S. Urbańczyk, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, s. 17-28.
- Buttler D., Kurkowska H., Satkiewicz H., 1986: *Kultura języka polskiego*, t. 1, Warszawa.
- Dyszak A. S., 2001: *Dialektyzmy wielkopolskie w mowie mieszkańców Bydgoszczy*, [w:] *Gwary dawniej i dziś. Prace ofiarowane Docent Wandzie Pomianowskiej*, red. S. Cygan, Kielce, s. 71-82.
- Dyszak A. S., 2002a: *O gwarze bydgoskiej w „Moście Królowej Jadwigi”*, „Kronika Bydgoska” XXIII, Bydgoszcz, s. 251-263.
- Dyszak A. S., 2002b: *Słownictwo gwary miejskiej mieszkańców Bydgoszczy*, „Język Polski” LXXXII, Kraków, s. 100-104.
- Dyszak A. S., 2003: *Germanizmy w mowie mieszkańców Bydgoszczy*, [w:] *Polszczyzna bydgoszczan. Historia i współczesność*, red. M. Święcicka, Bydgoszcz, s. 81-94.
- Dyszak A. S., 2004: *Gwara miejska czy tylko stylizacja na język mówiony mieszkańców Bydgoszczy w „Moście Królowej Jadwigi” Jerzego Sulimy-Kamińskiego?*, [w:] *Polszczyzna mówiona mieszkańców miast*, red. H. Sędziak, Białystok, s. 251-259.
- Furdal A., 1966: *Podział polskich dialektów miejskich*, Rozprawy Komisji Językowej WTN VI.
- Furdal A., 1977: *Językoznawstwo otwarte*, Opole.
- Gajda S., 1982: *Podstawy badań stylistycznych nad językiem naukowym*, Warszawa – Wrocław.
- Klemensiewicz Z., 1961: *O różnych odmianach współczesnej polszczyzny*, [w:] Tegoż: *W kręgu języka literackiego i artystycznego*, Warszawa, s. 101-156.

¹¹ Gwara miejska jest prymarnie mówioną odmianą polszczyzny, choć można założyć, że w nieoficjalnych sytuacjach komunikacyjnych jest stosowana także w tekstach pisanych (tym bardziej, jeśli przyjmie się postawioną wcześniej tezę, że odmiana ta ogranicza się przede wszystkim do słownictwa). Może też stać się twórczym dziełem literackiego (zob. Dyszak 2004).

- Kucała M., 1994a: *Gwara miejska*, hasło w *Encyklopedii języka polskiego*, red. S. Urbańczyk, Wrocław – Warszawa – Kraków, s. 105.
- Kucała M., 1994b: *Twoja mowa Cię zdradza. regionalizmy i dialektyzmy języka polskiego*, Kraków.
- Kurkowska H., 1981: *Próba charakterystyki socjolingwistycznej współczesnego języka polskiego*, [w:] *Współczesna polszczyzna. Wybór zagadnień*, red. H. Kurkowska, Warszawa, s. 7-46.
- Kurkowska H., Skorupka S., 2001: *Stylistyka polska. Zarys*, Warszawa.
- Lubaś W., 1983: *Dialektologia miejska*, „Język Polski” LXIII, Kraków, s. 268-284.
- Nowowiejski B., 2004: *Uwagi o „języku miasta”*, [w:] *Polszczyzna mówiona mieszkańców miast*, red. H. Sędziak, Białystok, s. 17-24.
- Pisarek W., 1994: *Zróżnicowanie języka narodowego*, hasło w *Encyklopedii języka polskiego*, red. S. Urbańczyk, Wrocław – Warszawa – Kraków, s. 409-411.
- Skubalanka T., 1976: *Założenia analizy stylistycznej*, [w:] *Problemy metodologiczne współczesnego literaturoznawstwa*, red. H. Markiewicz i J. Sławiński, Kraków, s. 250-263.
- Urbańczyk S., 1979: *Rozwój języka narodowego. Pojęcie i terminologia*, [w:] Tegoż: *Prace z dziejów języka polskiego*, Wrocław – Kraków – Gdańsk, s. 7-33.
- Walczak B., 2004: *Polszczyzna mówiona mieszkańców miast – opis pełny czy dyferencyjny?*, [w:] *Polszczyzna mówiona mieszkańców miast*, red. H. Sędziak, Białystok, s. 25-31.
- Wilkoń A., 2000: *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, Katowice.